

Aikuiskasvatuksen muutospaineet Unkarissa ja Suomessa

Syyskuun lopussa 1984 järjestettiin ensimmäinen suomalais-unkarilainen aikuiskasvatussymposium Sopronissa, Länsi-Unkarissa. Suomalaisia osanottajia oli yhdeksäntoista ja unkarilaisia runsaat kolmekymmentä. Kolmi-päiväisessä symposiumissa kuultiin alustukset Suomen ja Unkarin aikuiskasvatuksen nykytilasta, ongelmista ja tulevaisuudesta sekä lisäksi aikuiskasvatuksen suhteesta kulttuuriin ja televisioon. Päivien aikana pystyttiin ainoastaan hajanaisesti käsittelemään aikuiskasvatuksen kokonaisuutta ja pääsemään yhteisen keskustelun alkuun, jota on tarkoitus syventää Suomessa neljän vuoden kuluttua järjestettävässä vastaavassa symposiumissa.

Unkarin aikuiskasvatuksesta on mm. Jukka Tuomisto laatinut yleisesityksen (Aikuiskasvatus 1/1984), siksi en tässä katsauksessa pyrikään referoimaan seminaarin antia tavoitteena kokonaisuuden aikaansaaminen, vaan nostan esiin muutamia aiheita, joita symposiumissa käsiteltiin ja jotka tuntuvat kiinnostavilta. Symposiumin aihepiirin moninaisuudesta kukin osallistuja luonnollisesti omaksui omiin lähtökohtiinsa läheisesti liittyvät asiat, ja siksi tämä raportti onkin subjektiivinen yhteenveto niistä ajatuksista, jotka Unkarin matka herätti.

Yhteiskunnallinen muutos

Aikuiskasvatusjärjestelmien erilaisuus Suomessa ja Unkarissa johtuu luonnollisesti erilaisista yhteiskunnista, kulttuurien välisistä eroista, erilaisesta aikuiskasvatuserinteestä jne.

Vaikka saimme symposiumissa paljon tietoa unkarilaisen aikuiskasvatuksen määrästä ja laadusta, jäi kuitenkin epäselväksi, kuten yleensäkin jää, toiminnan todellinen luonne ja sen merkitys sekä oppisisältöjen ja opetustapahtuman todellisuus. Usein tällaisen opintomatkan jälkeen jää kysymään sitä, miten yksittäinen aikuisopiskelija kokee opetustilanteen

ja miten aikuiskasvatus liittyy hänen elämäntodellisuuteensa sekä myös sitä, millaisena yhteiskunnan valtaapitävät näkevät aikuiskasvatuksen. Vaikka erot aikuiskasvatusjärjestelmien rakenteessa ovatkin selvät, nousi symposiumissa keskeiseksi aihepiiriksi molemmissa maissa tapahtuva nopea ja yhä nopeutuva yhteiskunnallinen muutos ja aikuiskasvatuksen asema ja tehtävät muuttavassa tilanteessa.

Erityisen suuria muutokset tulevat olemaan työelämässä ja nämä aiheuttavat uusia haasteita aikuiskasvatukselle. Ennusteiden mukaan työn luonne tulee muuttamaan merkittävästi ja samalla vaikeutuu myös työprosessien kokonaisuusien hallitseminen. Muutosprosessin hallitsemisen ongelmassa on kaksi ääripäätä; toinen on työntekijän oma subjektiivinen todellisuus ja työn merkitys siinä, ja toinen on työn oma objektiivinen todellisuus. Erityisesti koulutusta suunnittelevien viranomaisten todettiin olevan vaikeassa tilanteessa, sillä heiltä usein puuttuu tietoa työn muutoksesta sekä myös laajempaa perspektiiviä tulevaisuudesta.

On ennustettu, että tulevaisuudessa yhä useammat työskentelevät tietoon ja informaatioon liittyvissä ammateissa, ja samanaikaisesti kovenee kilpailu kovan ja pehmeän tuotantotavan välillä. Siksi yhteiskunnan päättäjillä tulee olemaan yhä suurempi vastuu tulevan kehityksen suunnasta, jotta eivät pelkät materialistiset tuotantovoimat ja sattuma veisi meitä sellaiseen tulevaisuuteen, jota kukaan ei halua.

Aikuiskasvatusorganisaatiot muuttuvissa olosuhteissa

Analysoitaessa nykyisten aikuiskasvatusorganisaatioiden toimintaa, jouduttiin toteamaan niiden rakenteet niin jähmettyneiksi, että ne eivät pysty joustavasti reagoimaan muuttuvissa tilanteissa, esim. lyhentyneen työajan tarjoamia mahdollisuuksia kykeni käyttämään

hyödykseen ainoastaan kaupallinen viihde-kulttuuri. Ajanvietteellisuuden on ollut helppo laajentaa toimintaansa, sillä sivistysorganisaatiot ovat olleet voimattomia ja jäykkiä muuttuvassa maailmassa sekä virallinen kulttuuripolitiikka on ollut liian korkealentoista, joskus pateettistakin, josta konkreettinen toiminta on ollut kaukana.

Unkarilaiset totesivat aikuiskasvatuksen olevan osa virallista kulttuuripolitiikkaa, mutta sen edistämiseen ei ole panostettu samalla tavalla kuin koulun, taiteen ja tieteen. Samalla tavalla kuin Suomessa aikuiskoulutuskomitean II osamietinnön jälkeen jäätiin odottamaan jotain suurta Unkarissakin uskottiin, että uusi vuosina 1974—76 säädetty lainsäädäntö antaisi riittävät taloudelliset edellytykset aikuiskasvatuksen kehittämiseksi. Mutta näin ei käynyt.

Unkarilaiset aikuiskasvattajat suhtautuivat viihteen ilmiöihin vakavammin kuin suomalaiset. He pohtivat vakavasti vastuutaan niistä ihmisistä, jotka jatkuvasti haluavat lisätä vapaa-aikaa ja vapaa-ajan täyttävää viihdettä. He myös näkivät, että jatkuvasta viihteen parissa elämisestä seuraa haluttomuus päästä siitä irti. Ylikansallisen massavihteen nähtiin uhkaavan pieniä omaleimaisia kulttuuripiirejä. Meilläkin on havaittavissa merkkejä keskustelun viriämisestä TV:n vaikutuksista ihmisen persoonallisuuteen.

Unkarilaiseen aikuisopetusperinteeseen liittyy ns. opetuksellinen viihde, johon meillä oikeaoppiset aikuiskasvattajat ovat suhtautuneet kielteisesti. Tämä asennoituminen tulee ilmeisesti meillä muuttamaan esim. suggestiopohjaisen opetuksen leviämisen myötä.

Tarjontateoria

Suomalaisen aikuiskasvatuksen lähtökohtana pidetään aikuisopiskelijoiden opiskelutarpeiden tyydyttämistä ts. on olemassa kysyntää, jota sitten eri organisaatiot tyydyttävät. Unkarilainen aikuiskasvatus on vielä pitkään 1970-luvulle asti noudattanut tarjontaperiaatetta, jonka mukaan eri aikuiskasvatustarpeiden opetustarjonta on melko keskitetysti ja byrokraattisesti johdettu. Ilmeisesti tämä malli ei enää toiminut ja siksi annettiin laitoksille mahdollisuus reagoida ihmisten omiin spontaaneihin tarpeisiin joustavammin kuin ennen. Seurauksena on kuitenkin ollut myös meille suomalaisille tutun ongelman voimistuminen: paremmin koulutettujen suurempi opiskeluaktiivisuus verrattuna heikommin koulutettujen aktiivisuuteen.

Unkarissa on ilmeisesti lisääntymässä myös pienryhmädynamiikan entistä suurempi hyväksikäyttäminen aikuisopetuksessa samalla, kun ollaan luopumassa opettajakaskeisesta opetustavasta ja siirtymässä käyttämään entistä enemmän ongelmakeskeisiä opiskelutapoja. Suomalaisen opintokerhollin mukaisesti Unkarissa ollaan lisäämässä erilaisten pienyhteisöjen omaehtoista opiskeluaktiiviteettia. Tällöin jo olemassa olevaa pienyhteisöä ja ryhmää autetaan kehittymään opiskeluryhmäksi yhteisön toiminnan tarkoituksen pohjalta. Laajempaan tarkoitukseen on aluksi yhteisön käytännön ongelmien ratkaiseminen ja sitten laajempien ongelmien havaitseminen ja poistaminen nostamalla toiminnan yleisyys-/teoreettisuustasoa. Unkarin aikuiskasvatuksen kehittämisen strategiaksi on ilmeisesti kiteytymässä yksittäisten oppilaitosten toimintavapauden lisääminen ja itseohjautuvien pienryhmien toiminnan hyväksikäyttö. Samalla korostetaan myös toiminnan laadun kehittäistä. Keinona on aikuiskasvattajien ammattitaidon kehittäminen ja ammatti-identiteetin vahvistaminen.

Eräitä kehityspiirteitä

Television käyttö aikuisopetuksessa on Unkarissa laajempaa kuin Suomessa ja siellä on myös mahdollisuus kokeiluihin. Mm. viime vuosikymmenen lopulla Unkarin radio ja televisio yrittivät yhteistoimin tarjota peruskoulun opiskelumahdollisuuden niille, jotka eivät olleet sitä käyneet. Huolellisesta suunnittelusta huolimatta tällä yleissivistyksen laajentamisyrityksellä ei ollut toivottua menestystä.

Menestys on puolestaan ollut erilaisia kasvatustilanteita käsittelevä ohjelmasarjalla Perheen piiri, jota lähetetään kuukausittain parhaaseen katselu-aikaan. Ohjelmaan kuuluu lyhyt kasvatusongelmatilanteen esittely ja asiantuntijoiden keskustelu ongelmasta, sen syistä ja seurauksista sekä erilaisista ratkaisumahdollisuuksista. Tämän sarjan myötä on syntynyt kerhoja, joissa keskustellaan ohjelmasta ja kasvatukseen liittyvistä ongelmista yleensä. Suomessa ei TV:n aikuisopetus ole saanut aikaan samanlaista kansanliikettä.

Koulutuksen joustavuutta kuvannee mm. se, että korkeakoulujen opiskelijamäärästä on vain 55% normaaleja päiväopiskelijoita ja loput kirje- ja iltaopiskelijoita. Myös koulujärjestelmän oppilaitoksissa on runsaasti iltaopiskelua ja kirjeitse tapahtuvaa etäopiskelua.

Unkarissa yhteiskunnallinen vallankäyttö ei ole ilmeisesti ollut samalla tavalla oikeaoppista ja jäykkää kuin yleensä sosialistisissa maissa.

Minulle jäi sellainen vaikutelma, että kasvatuksen ja opetuksen alueella on voitu toimia melko joustavasti ja pyrkiä löytämään toimivimmat muodot opetuksen järjestämiseksi.

Eri ikäisille tarkoitettut opetus- ja kulttuuripalvelut on pyritty järjestämään mm. kulttuuritalojen puitteissa helposti ja tarkoituksenmu-

kaisesti saavutettaviksi. Ehkä meillä Suomessa olisi aika irtaantua hyvää tarkoittavista periaatepäätöksistä ja organisaatiolähtöisestä oikeaoppisuudesta sekä sallia erilaisuutta ja antaa mahdollisuuksia ennakkoluulottomille kokeiluille.